

Institutionen för socialvetenskap
Socionomprogrammet 210 hp

Finns det utrymme för att göra om och göra rätt?

En granskning av förvaltningsrättsdomar gällande avslag på avslutat LVU

Examensarbete i socialt arbete, 15hp

SOC63, vt. 2022

Kandidatexamen

Handledare: Veronica Ekström

Examinator: Maria Eriksson

Sammanfattning

Syftet med denna undersökning har varit att se vad förvaltningsrätten grundar sina avslag gällande avslutad LVU vård på när det avser bristande omsorg. Intresset uppkom genom den samhälleliga diskussionen kring LVU där jag uppfattat att det finns två läger – Säkrare kontroller vid en hemflytt, och att barn blir placerade enligt LVU på allt för lättvindiga grunder. Anledningen till att det blev just den bristande omsorgsförmågan som ska ligga till grund för placeringen, var att bristande omsorg kan ha olika kännetecken och därför även vara mer diffust att utreda.

För att ta reda på hur rätten resonerar har jag gjort en tematisk analys av förvaltningsrättsdomar som mitt empiriska material. Efter att jag kodat mitt material blev det snabbt tydligt att det fanns främst två orsaker till att rätten avslag vårdnadshavarnas önskan om avslutad vård. Det ena var att de förhållanden som föranlett vården inte hade förändrats, det andra var att föräldrarna saknade insikt.

I min analys valde jag att använda mig av anknytningsteorin samt ett socialkonstruktionistiskt perspektiv. Utifrån dessa teoretiska ramar kunde jag se att anknytning till barnet var något rätten fäste stor vikt vid. Vidare kunde jag identifiera att rätten resonerade olika och la tonvikten på olika aspekter beroende på om det var en mamma, pappa eller båda som ville att vården skulle avslutas.

Den här undersökningen är relevant för socialt arbete då det kan bidra till en ökad förståelse för vad rätten lägger vikt på vid en bedömning av om vård är nödvändig eller inte. Detta skulle kunna underlätta för socialtjänsten att upprätta en handlingsplan till vårdnadshavarna, för att på ett effektivt sätt hjälpa dem att få hem sina barn igen.

Trots att de nordiska länderna till stor del har ett liknande tillvägagångssätt när det kommer till barnavårdsutredningar, finns även en del skillnader som skulle kunna ha stor betydelse för individen. Detta har fått mig att reflektera kring huruvida Sveriges system är det mest rättssäkra eller inte.

Nyckelord: Avslutad LVU, Förvaltningsrätten, Bristande omsorg

Abstract

The purpose of this research has been to see on what the administrative court bases its refusals regarding the terminated out-of-home placements when kids have been maltreated by their guardian or guardians. The interest was triggered by the wider societal discussion about out-of-home placements, from which I was able to identify two predominant groups. One group believed a more thorough investigation was required prior to end placements, and the other believed that social service placed children in out-of-home care on too easy grounds. The reason I decided to focus my study on children that has been maltreated by their guardians is that it could include a verity of characteristics and could therefore be difficult to investigate.

To find out how the court reasons, I have done a thematic study with administrative court judgments as my empirical material. After I'd coded the material, it quickly became obvious that there were mainly two reasons why the court rejected the guardians' wish for terminated care. The first was that the conditions had not changed enough and the other reason was that the parents were lacking insight.

In my analysis, I chose to use the attachment theory and a social constructionist perspective. Based on these theoretical frameworks, I could see that connection to the child was something the court put great importance in. Furthermore, I could identify that the court reasoned differently on some aspects depending on whether it was the mother, father or both who wanted the care to be terminated.

This study is relevant for social work since it can contribute to an increased understanding of what the court finds important in assessing whether care is necessary or not. This could make it easier for the social services to come up with an action plan for the guardians, in order to effectively help them get their children home again.

Despite the fact that the Nordic countries largely have a similar approach when it comes to child care investigations, there are also some differences that could be of great importance to the individual. This has made me reflect on whether or not Sweden's system is the most legally secure. And if there are aspects we could learn and maybe take after from our neighbours.

Keywords: Terminated out-of-home placements, Administrative court, Maltreated children

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	1
Nyckelord: Avslutad LVU, Förvaltningsrätten, Bristande omsorg	1
Abstract	2
Keywords: Terminated out-of-home placements, Administrative court, Maltreated children	2
Förord	6
1 Inledning	7
1:1 Problemformulering.....	8
1:2 Syfte och frågeställning.....	8
1:3 Implikationer för socialt arbete	8
1:4 Avgränsningar.....	9
1:5 Uppsatsens disposition	9
2 Bakgrund och tidigare forskning	10
2:1 Att vara en bra förälder- då och nu.....	10
2:2 LVU – en skyddslagstiftnings uppkomst.....	12
2:3 Barnavårdsärenden – nationellt och internationellt.....	14
3 Teoretiskt perspektiv.....	16
3:1 Anknnytning – betydelsen för en trygg uppväxt.....	16
3:2 Socialkonstruktionism	18
3:2:1 Analysredskap.....	19
4 Metod.....	20
4:1 Arbetssätt - Kvalitativ studie med ett induktivt angreppssätt.....	20
4:2 Empiriskt material	20

4:3 Tematisk analys	21
4:4 Validitet, Reliabilitet och Generaliserbarhet.....	22
4:5 Etiska överväganden	23
5 Resultat.....	24
5:1 Bristande omsorg kvarstår	24
5:1:1 Oron har förstärkts.....	24
5:1:2 Vårdnadshavare möter inte barnets behov	25
5:1:3 Ej välfungerande och tillräckligt umgänge	25
5:1:4 Saknas tydliga bevis på att förändringar har skett.....	26
5:1:5Fortsatt umgänge med den våldsutövande föräldern.....	26
5:2 Bristande insikt	27
5:2:1 Saknas konkreta bevis om insikt i barnets vårdbehov	27
5:2:2 Vårdnadshavare hävdar att vårdbehovet aldrig funnits	27
5:2:3 Saknar insikt om eget stödbehov	28
5:2:4 Saknar insikt i vårdbehovet trots en positiv inställning till behandling	28
5:3 Positiva förändringar	29
5:3:1 Visar på stor ansträngning för att få vården avslutad	29
5:3:2 Samarbetsvillig.....	29
5:3:3 Positiv inställning till stödinsatser	29
5:3:4 Välfungerande umgänge	30
6 Analys.....	31
6:1 Hur motiveras att vården fortfarande är nödvändig när det rör bristande omsorg?.....	31
6:2 Hur lyfts positiva förändringar?	32
6:3 Slutsatser.....	33
7 Diskussion	34
7:1 Kunskapsläget idag.....	34
7:2 Reflektioner kring framtiden	35

Referenslista..... 36

Förord

Arbetet med den här uppsatsen har varit en resa både på ett kunskapsmässigt och emotionellt plan. Att få en djupare förståelse för hur dagens föräldraskap formats utifrån kunskap, normer och lagar har varit enormt spännande och givande. Vidare har även möjligheten att få ta del av förvaltningsrättens domar avseende olika familjers situationer varit både lärorikt och känslomässigt. Det har ökat min förståelse kring hur många olika familjekonstellationer, förhållanden och öden som finns i vårt samhälle.

Jag vill även passa på att tacka min handledare Veronica Ekström för hennes strukturerade sätt att leda arbetet med uppsatsen framåt. Utan hennes tydliga och snabba återkopplingar hade arbetet varit mycket svårare att ro i hamn.

Vidare vill jag även tacka den fina läsgrupp jag var indelad i under uppsatsskrivandet. Stödet genom peppande ord och konstruktiv kritik har varit ovärderlig.

Sist, men absolut inte minst, vill jag tacka min familj. Det har inte varit konstant glada tillrop, men ni har låtit mig stänga in mig för att läsa och skriva, och tålamodet ni visat har varit guld värt.

Steve, jag vet att du fått dra mycket av lasset här hemma under en tid, men tack vare det har jag kunnat fokusera och skriv klart. För det är jag så oerhört tacksam!

Barn, mamma har varit lite frånvarande under en period, men snart blir det ändring på det! Bad, bus och glass i massor är det minsta jag kan ge er efter den här perioden.

Marie-Clair Cox

Upplands Väsby, 2022-06-09

1 Inledning

LVU är något som debatterats hårt i olika medier under de senaste åren. Det uppmärksammade rättsfallet med ”Lilla hjärtat” fick större delen av svenska folket att uppröras. Esmeralda, som flickan egentligen heter, blev placerad i ett familjehem med stöd av LVU kort efter födseln och levde där fram tills hon nästan var tre år gammal. Knappt ett år efter att flickan flyttat tillbaks till sin biologiska familj hittades hon död i familjens lägenhet. Efter denna fruktansvärda händelse har regeringen lämnat in en motion (*Barnets bästa när vård enligt LVU upphör – lex lilla hjärta*, Motion 2021/22:4509) till riksdagen som i stora drag handlar om att säkerställa en trygg hemflytt för barn och unga som varit placerade utanför hemmet med stöd av LVU.

Samtidigt som Esmeraldas öde ligger nära i minnet pågår ytterligare en debatt om samma ämne. När Lex lilla hjärtat förespråkar större säkerhet vid avslutad vård, så handlar denna debatt om att socialtjänstens och förvaltningsrättens beslut om LVU fattas på lättvindiga grunder. Under en demonstration i Göteborg i år, vars slagord var ”tjänstemannaansvar för att stoppa socialens felbeslut när det gäller LVU, lagen om vård av unga” skanderade deltagarna att socialtjänsten tar muslimska barn (Forsberg & Fält, 2022). Aftonbladet har även rapporterat om hur en desinformationskampaj om socialtjänsten spritt sig samt att det på sociala medier under hashtaggen sluta kidnappa våra barn, publicerat videor på gråtande barn (Granlund, 2022).

Ämnet LVU väcker minst sagt starka känslor hos många, men det som kan verka konstigt är hur en organisation som bland annat påstår sig sträva efter en tryggare uppväxt för barn kan uppfattas så olika av så många. Levin (2017) hävdar att de sociala myndigheternas byråkrati å ena sidan kan ses som logiska när det kommer till insatser som till exempel boende vård och behandling, men kan å andra sidan även uppfattas som irrationella organisationer som önskar ha kontroll och bidra till samhällsskydd istället för att se till individens bästa. Sociologen David Garland ser de sociala myndigheterna som ett sätt för samhället att hantera de problem som finns (ibid). Detta genererar också en norm kring mänskligt beteende och en teori, inom den grupp som tillhör myndighetens nätverk, om hur dessa problem bör hanteras.

Lag med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU, 1990:52), är en lag som finns till för att ge socialtjänsten mandat att ge barn och unga vård även om samtycke inte finns från vårdnadshavare. Detta är en så kallat skyddslagstiftning och används vid de tillfällen barn och unga antingen far illa i hemmet (LVU, 2§) eller om denne själv utsätter sig för fara (LVU, 3§). Under 2020 omhändertogs ca 9 500 barn runt om i Sverige med stöd av lagen, (Socialstyrelsen, 2021) och vården ska fortgå tills dess att de förhållanden som föranledde vården inte längre finns. Enligt 13§ LVU ska detta prövas av nämnden minst var sjätte månad från att barnet blivit placerad med stöd av 2§ LVU. Vidare står det att om ett barn varit placerad i ett familjehem under minst tre år ska dessutom en vårdnadsöverflytt övervägas (ibid.).

1:1 Problemformulering

Anledningen till att jag valt att titta på just LVU domar är för att jag haft en tudelad inställning, eller kanske känsla, kring hela företeelsen, vilket även verkar spegla debatten i samhället. Å ena sidan upplever jag det som en bra insats när det verkligen behövs, då jag anser att alla barn har rätt till en bra uppväxt. Å andra sidan har mediernas rapportering kring barn som blivit placerade på felaktiga grunder eller som varit placerade under en väldigt lång tid, gett mig en skavande känsla kring det hela. Motsättningar i diskussionerna kring att barn å ena sidan får avslutad vård på allt för lättvindiga grunder, till att andra hävdar att barnen mer eller mindre blir kidnappade av socialtjänsten.

När det kommer till barn och unga som beslutats få vård med stöd av LVU på grund av bristande omvårdnad handlar det ofta om att föräldrarna själva har svårigheter i form av bland annat missbruk eller psykisk ohälsa skriver Ponnert (2018). Idén om bristande omsorg är ett vagt begrepp som kan innehålla många olika perspektiv, allt ifrån att de grundläggande behoven hos barn inte tillgodoses till att de psykiska behoven får lida (ibid.). Vid ett beslut att bereda barn vård med stöd av LVU upprättar socialtjänsten, tillsammans med de berörda parterna, en handlingsplan för hur vården ska fortgå och på sikt kunna upphöra (socialstyrelsen.se). Men hur ska en förälder kunna bevisa att en förändring skett gällande just omsorgsförmågan, och vad är det som avgör att hemförhållandena är bra nog för att ett barn ska kunna komma hem igen?

1:2 Syfte och frågeställning

Syftet med denna uppsats är att undersöka vad förvaltningsrätten har för motiveringar i de avslag de gjort gällande mål som rör avslutad LVU vård samt om de tar hänsyn till positiva förändringar i hemmiljön. Mer specifikt vill jag titta på LVU mål där socialnämnden anser att vård fortfarande är nödvändig medan vårdnadshavarna vill att den ska avslutas.

Utifrån ovan angivna syfte har jag valt att fokusera på följande frågeställningar

1. Hur motiveras att vården fortfarande är nödvändig när det rör bristande omsorg?
2. Hur lyfts positiva förändringar?

1:3 Implikationer för socialt arbete

Då det är socialtjänsten som utför de barnavårdsutredningar som ligger till grund för såväl nämndens som rättens beslut att bereda eller låta LVU vården fortgå, är detta en relevant fråga för det sociala arbetet och därmed även en motiverad undersökning att utföra i denna uppsats.

Genom att få en förståelse för hur rätten resonerar, samt vad som ligger till grund för rättens beslut gällande LVU vård, kan socialtjänsten utforma och presentera sina utredningar på ett mer lämpligt sätt.

1:4 Avgränsningar

När det kommer till just 2§ LVU handlar det om barn som far illa i hemmet på olika sätt. Fysiskt våld är ofta en sak som är lättare att se och ha tydliga regler kring. Men när det kommer till just bristande omsorg kan det vara mer diffust då det innefattar så många olika saker. Det är därför lätt att tänka att det ligger mycket i betraktarens ögon att avgöra om det är just det de handlar om. Det som är bra nog för en person kan uppfattas som omsorgsbrist av en annan. Jag har därför valt att avgränsa arbetet till att titta på de fall som avser bristande omsorg och fått avslag på avslutad vård.

1:5 Uppsatsens disposition

Denna uppsats kommer inledas med vad som ansetts vara ett bra föräldraskap ur ett historiskt perspektiv, vad lagen sa och hur förväntningar på föräldrarna förändrats över tid. Vidare kommer även uppkomsten av LVU beskrivas och till sist avslutas kapitel två med en inblick och jämförelse gällande barnavårdsärenden i de nordiska länderna.

Kapitel tre kommer ta upp de teoretiska perspektiv jag valt för min studie. I kapitel fyra går jag över till vilken metod, analysmodell och vilket materialval jag har, samt etiska överväganden som gjorts gällande presentation av det.

Mitt resultat kommer presenteras i kapitel fem för att sen gå över till analys i kapitel sex. Uppsatsen avslutas i kapitel sju med diskussion där jag dels sammanfattar min undersökning och knyter an till tidigare forskning samt hur undersökningen kan bidra till det framtida sociala arbetet.

2 Bakgrund och tidigare forskning

Normer i samhället skulle kunna beskrivas som oskrivna regler för hur någon ska vara och bete sig. Dessa regler är något som kan vara föränderligt över tid och som konstant formar och påverkar oss. Bilden av ett bra föräldraskap är inget undantag utan skapas bland annat av samhällets rådande normer, lagstiftning, vetenskaplig expertis och politik hävdar Bergman, Eriksson och Klinth (2011). Det finns dock ytterligare aspekter som påverkar synen på föräldraskap som till exempel kön, makt, etnicitet och ålder (ibid).

Tittar vi på begreppet barnaga så har synen på det förändrats då hela 50 % av Sveriges föräldrar under 60-talet hade en positiv syn på aga som uppfostringsmetod (Köhler & Lucas, 2014). Vidare var det ca 90 % som faktiskt utförde någon form av kroppslig bestraffning fram till att år 1979 lagstadga förbud mot att utsätta barn för våld. Diskussionen kring aga har genom århundranden gått från tips och råd om hur aga bör utföras till införandet av totalförbud.

Det är inte bara synen på huruvida barnaga ska eller inte ska tillåtas som ändrats utan förändringar i familjekonstellationerna har även bidragit till omställningar i föräldrarollen. Både mammans och pappans roll fick förändrade krav och förväntningar på sig när separationer blev lättare att genomföra och därmed blev allt vanligare i samhället.

Utformningen av Sveriges LVU, lag med särskilda bestämmelser om barn, grundades år 1990 och är än idag den lag vi använder oss av. Det här är en omarbetad version av den första lagen som togs i bruk år 1982. Det har dock funnits organ tidigare i samhället som arbetat för att barn ska få den omsorg de behöver, men man skulle kunna säga att det var först kring 1900-talets början det faktiskt stod nedskrivet vad samhället hade för ansvar kring de utsatta barnen (Lundström, 2017).

Att titta på hur föräldraskapet sett ut ur ett historiskt perspektiv kan hjälpa oss förstå hur bilden på föräldraskap förändrats över tid, och att den med stor sannolikhet även kommer fortsätta göra så. Vidare kan Sveriges LVU förstås och förklaras genom att se tillbaka på hur lagen uppstod. Det historiska perspektivet visar även på att det alltid funnits starka känslor kring barnavård – oavsett hur den sett ut.

2:1 Att vara en bra förälder- då och nu

Under 1900-talet moderniserades svenska samhället vilket ledde till att det inte längre var äktenskapet i sig som definierade det äkta föräldraskapet utan att det istället var föräldrarnas roll och relation till sina barn som var grundpelaren, skriver Bergman, Eriksson, Klinth (2011). Istället för att fokusera på auktoritärt föräldraskap såg man det positiva i en familj med harmoniska och kärleksfulla föräldrar som kunde hjälpa barnen till att bli trygga vuxna genom deras eget handlande och bemötande (ibid.) Trots att familjelivet anses vara bland det mest privata vi har, har också denna insikt gett samhället mandat att ingripa när det brister i föräldraskapet. Under lång tid har samhällets styrning gått från att ge order och direktiv till att bidra med råd och upplysningar (ibid.).

Genus är något som präglat bilden av föräldraskap i alla tider, mamman har ansetts vara den omsorgsgivande och pappan den inkomstbringande – detta är något som till viss del fortsatt ända in under 2000-talet (Bergman, m.fl. 2011). Att vara ensamstående mamma under det sena 1800-talet går dock inte att jämföra med dagens situation, och kanske främst inte i de fall pappan inte bidrog med försörjning till barnet (Bergnlöv, 2009). För att mamman skulle kunna försörja sig själv och barnet blev hon ofta tvungen att lämna bort den unge under långa perioder till någon annan. Detta kunde resultera i att bandet mellan mamma och barn inte blev så starkt, och istället för att på ett kärleksfullt sätt knyta an till sitt barn var det inte ovanligt att hon upplevde att barnet bara var i vägen (ibid.). Samhället har arbetat för ett mer jämställt föräldraskap och införde under 1974 den första föräldraförsäkringen för att stärka upp skyddet kring barnet och den ensamstående föräldern (Bergman, m.fl.).

Den försörjningsrelaterade delen av föräldraskapet är något som även genomsyrar barnavårdsnämndens arbete under 1940- och 1950-talet. Trots att det fanns som stöd i den känslomässiga delen av föräldraskapet, så kunde de se starka indikationer på att de familjer som levde under fattiga förhållanden hade en sämre psykisk hälsa (Bergman, 2011.). Detta ledde i sin tur till att andra stödsatser behövde sättas in och att barn på grund av försämrad omsorg fick flytta till en så kallad skyddsuppfostringsanstalt.

Det blir allt vanligare med skilsmässor från 1900-talets början och trenden fortsätter fram till 1940-talet (Sandström. 2012). Till en början var det främst högt uppsatta personer i samhället som hade råd att skilja sig, men allt sedan samhället blivit mer individualiserat och byggt upp välfärdssamhället valde även låginkomsttagare att skilja sig (ibid.). Det ter sig därför naturligt att barnavårdsnämnden under denna period fick stötta familjer i frågor gällande vårdnad, umgänge och se till att barnen inte hamnade i skottlinjen för föräldrarnas infekterade relation (Bergman, 2011). En så kallad barnavårdskommitté utredde under 1950- och 1960-talet barnavårdsinstitutionen och kom då fram till att barn ofta upplevde att de var spelpjäser i föräldrarnas bråk om umgänge och underhållsbidrag. Inte bara för att de ofta fick leva under lägre levnadsstandard än de tidigare varit vana vid, utan även att de kände sig svikna av föräldrarna som upplevdes se till sina egna rättigheter och behov framför barnens rätt till harmoniska föräldrar.

Något som hamnade i skymundan när de ekonomiska aspekterna fick ta allt större plats, var de mer komplicerade fallen av föräldrarnas konflikter som låg till grund för skilsmässan. Då mammorna fortfarande i stor utsträckning sågs som de primära vårdnadsgivarna låg ett större ansvar på dem att se till att relationen mellan henne och pappan var fungerande (Bergman, 2011). Detta är något som till viss del levde kvar under 1990-talet då våld i nära relationer visserligen nämns i vårdnadstvister, men dock endas ytligt (Eriksson, 2011). Det ansågs inte att barnen skulle farit illa av att på något sätt utsatts för våldet inom familjen. En våldsam pappa beskrevs inte som just våldsam, utan det man främst tittade på var om pappan varit närvarande – tillika bra pappa, eller inte närvarande och då alltså inte en

bra pappa (ibid.). En våldsam pappa kunde genom att ha konstruerats som en närvarande pappa ha rätt till umgänge tills att motsatsen bevisats.

2:2 LVU – en skyddslagstiftnings uppkomst

LVU – lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga, är en skyddslagstiftning som togs i bruk 1 juli 1990 (LVU, 1990:52). Redan 1902 infördes en lag som gav samhället rätt att ingripa i familjer och avlägsna barn från deras föräldrar– *Lag angående uppfostran åt vanartade och i sedligt avseende försummade barn* (SOU 2015:71, s.154). Denna lag syftade dock främst till att omhänderta barn som drev omkring på gatorna då deras föräldrar inte kunde förmå ge barnen den omvårdnad som krävdes. Innan detta fanns alltså ingen lagstadgad grund för samhället att rycka in och omhänderta barn om så krävdes skriver Svensson (2012).

1902 års lag fick ganska snart kritik då de instanser som skulle ta hand om barnen inte var obligatoriska, så i flertalet kommuner hamnade dessa ärenden på fattigvårdsnämnden (ibid.). Redan år 1924 lämnade regeringen in en proposition till riksdagen där de skriver:

...om man vill främja ett folks framtid, måste man vid behov ingripa för att rädda de späda barnens liv och hälsa, tillse att de uppväxande hjälpbarnen ej sakna uppehälle, hälso- och sjukvård, uppfostran och utbildningsverksamhet. Och att de ej utsättas för faror och frestelser, samt söka, om de ändock kommit på avvägar i moraliskt avseende, tillrätta föra dem, innan det blir för sent.

(Prop. 1924:150, s.39)

År 1926 trädde den nya barnavårdslagen (GBvL) i kraft och det blev då obligatoriskt för samtliga kommuner att ha en särskild barnavårdsnämnd skriver Svensson (2012). Detta innebar att nämnden hade som skyldighet att arbeta för de barn som antingen blev vanvårdade eller misshandlade i sitt fosterhem, alternativt levde med sina biologiska föräldrar som av olika orsaker inte kunde ge sina barn den omvårdnad som krävdes (ibid.). Denna lag innebar inte endast att de barn som levde under bristande omsorg blev omhändertagna, utan det fanns dessutom en punkt som kunde brukas i de fall föräldrarna gick med på frivillig vård för den unge – samhällsvård. Detta innebar att de barn som ännu inte fyllt 16 år och inte fick den omvårdnad som krävdes, eller om barnet hade särskilda behov som föräldrarna inte själva kunde handskas med, fick vård utanför hemmet (ibid.).

Tjugofyra år senare startade ett nytt projekt kring barnavårdslagen som sedan ledde till att man år 1950 tillsattes den så kallade barnavårdskommitteen. Deras uppgift var att granska de alla de anledningar till omhändertagande som fanns. Det tog dock hela tio år innan en ny lag var på plats då kritiker som granskat kommitteens första förslag till förändring, ansåg att den var för överarbetad och hade låg tilltro till föräldrarnas egen förmåga att lösa de familjära problemen (ibid.).

Likt den tidigare lagen fanns främst två anledningar till att bereda unga vård, och det var om föräldrarna inte själva hade förmåga att ta hand om barnen på ett adekvat sätt, alternativt om barnet själv hade ett missgynnsamt beteende (ibid.). Det fanns dock två aspekter i 1960 års lag som skiljer

från den gamla. Dels var det att vård, i så lång utsträckning det var möjligt, skulle ske på frivillig basis, samt att barn över 16 år var tvungna att gå med på vård utanför hemmet (ibid.).

År 1982 trädde vår första LVU i kraft efter att socialutredningen fått i uppdrag att granska Sveriges socialvårdslag år 1967. Det som främst ligger till grund för beslutet att anta den nya lagen var det faktum att alla kommuner inte besatt samma eller likvärdiga kunskaper kring barn i utsatthet, skriver Svensson (2012). Det ansågs därför inte rättssäkert att ålägga kommunerna ansvaret att bereda unga tvångsvård utanför hemmet, och det beslutades därför att förvaltningsrätten skulle ha bestämmande rätt i de fall vård inte kunde ges på frivillig väg (ibid.). Det fanns dock fortfarande fall där socialnämnden kunde bereda vård enligt LVU innan förvaltningsrätten sagt sitt, och det var i de fall ett barn ansågs behöva flytta omgående. Detta innebar inte att förvaltningsrätten inte hade något att säga till om saken, utan de fick besluta hur ärendet skulle fortgå när nämnden informerat dem om omhändertagandet. I likhet med tidigare barnvårdslagar fanns fortfarande främst två orsaker till omhändertagande enligt LVU, och det var, som vi även idag tillskriver dem, miljö- eller beteendefall (ibid.).

Under arbetet med framtagandet av 1980 års lagstiftning framgick det tydligt att många var överens om att underlag för att tvångsvård fanns, trots att mycket skulle luta mot frivillighet. Vid en granskning av LVU (1980:621) som gjordes av socialberedningen, framkom att grunderna för tvångsvård inte var tillräckligt specificerade och därför kunde användas allt för lättvindigt (Svensson, 2012). Det som främst ansågs vara problematiskt med formuleringen i lagen var att det inte framgick huruvida man skulle se till föräldraförmåga eller vårdbehov hos barn. Då det var en allt för komplex fråga att ange hur en förälder ska vara, ansåg man därför att det var barnens vårdbehov som skulle stå i centrum i LVU utredningar (ibid.).

Den lag vi har idag är en omarbetad version av 1980 års LVU och har sedan 1 juli 1990, om än något korrigerad, ägt laga kraft. Kraven för att omhänderta barn enligt 1 § LVU bygger på att ett medgivande till vård inte ges av dennes vårdnadshavare när rekvisitet i 2 § LVU förefaller.

Vård ska beslutas om det på grund av fysisk eller psykisk misshandel, otillbörligt utnyttjande, brister i omsorgen eller något annat förhållande i hemmet finns en påtaglig risk för den unges hälsa eller utveckling skadas.

När socialtjänsten gör bedömningen att ärendet fyller rekvisitet avseende 1 och 2 §§ LVU görs en prövning i nämnden, som i sin tur tar ärendet vidare för fastställande av beslut. Om rätten anser att nämnden gjort en rättfärdig bedömning och barnet blir omhändertaget enligt LVU, ska socialtjänsten upprätta en handlingsplan för att vården ska kunna upphöra. Detta ska följas upp minst var sjätte månad av nämnden och en ny bedömning görs. Det här innebär dock inte att nämnden har exklusiv talande rätt gällande vården och hur lång vårdtiden ska vara, utan när eller om föräldrarna inte anser att vården längre är nödvändig, och alltså har andra tankar än nämnden, kan de vända sig till

förvaltningsrätten för att pröva fallet igen. Nämndens uppgift är då enligt HDF 2014 ref. 14 att presentera aktuella omständigheter kring familjen.

Tyngdpunkten i utredningen ska ligga på de aktuella förhållandena, även om dessa också måste bedömas i relation till vad som tidigare har förevarit. Om grunderna för pågående tvångsvård är omsorgsbrister i hemmet måste nämndens utredning klarlägga om och i så fall i vilken utsträckning dessa brister kvarstår och hur de i så fall förhåller sig till barnets eventuella vårdbehov.

Anser nämnden att vård inte längre behövs, ska den enligt 21 § LVU upphöra. Det som krävs för att vård ska anses kunna avslutas är att anledningarna till att vården bedömdes finnas, inte längre kvarstår.

2:3 Barnavårdsärenden – nationellt och internationellt

Socialtjänstens förslag gällande LVU är något socialnämnden i första hand granskar och beslutar om ärendet ska upp till rätten. Socialnämnden består av lekmän som blivit förtroendevalda och förväntas bedöma om tvångsvård är nödvändigt utifrån det egna goda omdömet (Höjer, Forkby & Liljegren, 2017). Trots att Sveriges barnavård i stort liknar resterande Nordens utformning, är just lekmannainflytandet något som sticker ut. Detta system har samtliga grannländer helt eller delvis frångått, och har även sakkunniga och socialfackliga representanter i beslutsfattandet (ibid.). I Norge är det någon med en chefsposition på socialförbundet som beslutar om ärendet ska upp till rätten, och i rätten finns både jurister, sakkunniga och lekmän. Danmarks utformning liknar Norges som har någon från barn och ungdomsnämnden som beslutar om ärendet ska upp i rätten. Där är det sen såväl jurister, sakkunniga och lekmän som beslutar om vård behöver beredas. Finland är det land som sticker ut mest i beslutsfattandet. Där är det någon med chefsposition i socialförbundet som beslutar om ärendet ska upp i rätten och som till slut avgörs av jurister och sakkunniga (ibid.).

Gilbert (2011) har gjort en jämförelse mellan olika länders barnavård där det visar sig att Sverige har ett lågt antal barn placerade utanför hemmet. Detta trots att Sverige, till skillnad från t.ex. USA och England, även har barn som får vård på grund av eget beteende. Vidare visar det sig att många av de barn som blir placerade för vård utanför hemmet är äldre i Sverige än i de övriga länderna. Detta skulle kunna indikera på att Sverige i större utsträckning ger vårdnadshavarna stöd i att vara tonårsföräldrar i hemmet, än att flytta små barn på grund av brister i omsorgen (ibid.).

Thobrunns (2007) undersökning, *Globalisation and child welfare: some lessons from a cross-national study of children in out-of-home care*, visar att ett barn i Sverige som blir placerat utanför hemmet endast befinner sig där under en relativt kort tid i jämförelse med många andra länder. Snittet för ett barn i Sverige att få vård utanför hemmet är mindre än ett år, medan det i Tyskland är fyra år och i USA nästan två år. I länder som bland annat Storbritannien, Canada och Australien är välfärden målstyrd, vilket gör att längre tid av vård utanför hemmet är något som de försöker undvika för att få ner välfärdskostnaderna. (ibid.). Detta är dock inte fallet i Sverige trots de korta vårdplaceringarna

utanför hemmet, utan skulle kunna förklaras genom att Sveriges barnavård lutar sig mot en stark frivillighetsprincip samt återföreningsprincip.

Insatser inom socialtjänsten för barn och ungdom ska göras i samförstånd med den unge och hans eller hennes vårdnadshavare enligt bestämmelserna i socialtjänstlagen. Insatserna ska präglas av respekt för den unges människovärde och integritet. Den som är under 18 år ska dock beredas vård enligt denna lag, om någon av de situationer som anges i 2 eller 3 § föreligger och det kan antas att behövlig vård inte kan ges den unge med samtycke av den eller dem som har vårdnaden om honom eller henne, och när den unge har fyllt 15 år, av honom eller henne själv. (1 § 1-2 st. LVU)

När vård med stöd av denna lag inte längre behövs, skall socialnämnden besluta att vården skall upphöra. Nämnden skall noga förbereda den unges återförening med den eller dem som har vårdnaden om honom eller henne. (21 § LVU)

I undersökningen visades det att många av länderna hade frivilligt placerade barn utanför hemmet. Detta var dock något som stack ut i främst Sverige och Danmark där dessa fall var som vanligast och avsåg hela 85 % respektive över 90 % (ibid.).

3 Teoretiskt perspektiv

Anledningarna till att ett barn blir placerat enligt LVU kan vara olika, men en orsak kan vara att socialnämnden och förvaltningsrätten anser att föräldraförmågan är bristfällig, att barnet lever under så kallad bristande omsorg. Detta kan bland annat innebära att föräldrarna inte ser och/eller tillfredsställer de behov barnet har. Den amerikanska psykologen Abraham Maslow, beskrev de behov människor har utifrån en behovstrappa med fem steg, där det första steget innefattar de fysiologiska behoven av näring, vätska och sömn (Fredriksson & Furumark, 2007). Detta är dock väldigt grundläggande behov för överlevnad, vidare är även känsla av trygghet och säkerhet en stor del för vårt välmående. Maslows behovstrappa tar som tredje steg upp behovet av att känna grupptillhörighet och kärlek för att sedan på steg fyra ta upp behovet av erkännande och självkänsla. Till sist, det översta steget, hävdar Maslow att behovet av självförverkligande finns (ibid.). Samtliga steg är beroende av varandra och vuxna kan ofta ta eget ansvar för att få behoven tillfredsställda, men hur ser det ut för barnen som under lång tid är beroende av en vuxen? Genom att i bakhuvudet ha vad omsorg och anknytning har för betydelse för ett barn, kan det bidra till en ökad förståelse för förvaltningsrättens motivering när de avslår ansökan om avslutad LVU vård i dessa fall.

Den verklighet eller delar av den verklighet vi lever i och känner till är något som samhället själv skapat och inget som nödvändigtvis behöver vara en absolut sanning (Wenneberg, 2001). Vi kan genom språk tolka och förstå den vi möter, men endast för att vi som grupp skapat språket och dess mening. Vi vet värdet av siffrorna på vårt bankkonto och kan handla varor som är av det värdet, men endast för att vi bestämt vad värdet av siffrorna är och hur mycket en viss sak är värd. På samma sätt kan vi förstå vem vi möter, oavsett vilken grupptillhörighet, då vi har en bild av hur olika människor från olika grupper ser ut, för sig och talar. Men är denna ”vetskap” verkligen en absolut sanning, eller skulle det kunna vara på ett annat sätt?

3:1 Anknytning – betydelsen för en trygg uppväxt

”De flesta människor förknippar rädsla med att springa bort från något. Men det finns en annan sida av saken. Vi springer TILL någon, oftast en person” skrev anknytningsteoretikern Bowlby i ett brev till sin fru (Wennerberg, 2013. s.26). Bowlby och Ainsworth, anknytningsteorins grundare, kombinerade på ett nytänkande sätt psykoanalysen med etologin, och hävdar att barn redan från födseln har ett behov av att söka närhet och trygghet från andra människor då det innebär en säker död för spädbarnet att bli övergivet (ibid.). Vidare kom Bowlby fram till att människan, som överlevnadsstrategi, har utvecklat vissa beteendesystem. Hos föräldrar finns generellt sett ett omvårdnadssystem som startar när barnets anknytningssystem signalerar att denne är i behov av något (Lundén, 2010).

Samspelet mellan barn och föräldrar är alltså något som formas redan från start och ligger i vårt genetiska ursprung. Barnet kommer snabbt börja göra signaler för att den antingen saknar något alternativt för att stärka relationen till sin anknytningsperson (Hwang & Frizén, 2012). För att

samspelet ska fungera krävs det att föräldrarna är både närvarande och lyhörda. Ett barns anknytning till föräldern kan anses vara trygg när signalerna denne sänder ut upplevs bli korrekt uppfattade. Det som tydligt kan ses hos barn med en trygg anknytning är att de under spädbarnsåren (upp till 2 år) vågar upptäcka världen runt omkring, då vetskapen av att föräldern kommer lyssna på dennes signaler om något händer eller är fel (ibid.). Det är dock inte bara under den första levnadstiden som den trygga anknytningen är av stor vikt, det ger även en bra bas för framtiden när det kommer till bland annat självkänsla, inlärning och vänskapsrelationer (Wennerberg, 2013). Ett barn som saknar den trygga anknytningen kommer ha en känsla av att denne inte är värld att bli omhändertagen och att det mest sannorlika är att det beror på dem själva (Lundén, 2010).

Rutter, O'Connor och the English and Romanian Adoptees Study Team gjorde en undersökning på rumänska barn som adopterades från barnhem till Storbritannien. (ibid.). Syftet med undersökningen var att se hur dålig omsorg under den första tiden i livet spelar in om barnen får leva under normala familjeförhållanden sen (Rutter & O'Connor, 2014). Barnen som var med i undersökningen adopterades under 1990-talet, var upp till 3,5 år gamla och uppföljningarna skedde vid 4, 6,11 och 15 års ålder. Denna undersökning visade på hur de rumänska barn som flyttade från ogynnsamma miljöer till familjer där adoptivföräldrarna kunde erbjuda en stabil tillvaro utvecklades massor. Det visade sig dock att en tredjedel av barnen som adopterades efter 6 månaders ålder hade problem som krävde någon form av psykologisk, pedagogisk eller psykiatrisk professionell hjälp (ibid.). Vidare kom forskarna även fram till att det var en minoritet av samtliga rumänska adoptivbarn som var fullt fungerande avseende alla dessa områden. Detta indikerar på att den känslomässiga och lyhörda föräldern är av stor vikt för barnets välmående redan vid tidig ålder och för att dennes utveckling och framtida hälsa ska bli bra (ibid.).

Det är inte ovanligt att föräldrar som har svårt att knyta an till sitt barn själva varit uppvuxen i en familj där den bristande anknytningen varit närvarande (Hwang & Frizén, 2012). Detta visas ofta genom att de har svårt att sätta barnens behov framför sina egna, låta barnets personliga utveckling styra de förväntningar de har på barnet, värdera barnets erfarenheter och synsätt samt uppmuntra barnet till att utforska och få nya erfarenheter (Lundén, 2010).

Hwang & Frizén (2012) lyfter även den desorienterade anknytningen som något som påverkar barnen på ett negativt sätt. Tillskillnad från den trygga eller otrygga anknytningen kan denna främst ses hos barn där föräldrarna har/kan ha ett aggressivt förhållningssätt gentemot dem. Föräldrar till dessa barn har lätt att missförstå barnets signaler, och svara med aggressivitet eller rädsla, vilket skrämmer och förvirrar barnet (ibid.). Samtidigt som barnets anknytningssystem slår på, blir de också rädda för vad som kommer emot dem. Konsekvenserna för den desorienterade anknytningen kan ses länge under ett barns liv och kan visa sig genom att barnet blir utåtagerande och får svårt med kompisrelationer (ibid.).

3:2 Socialkonstruktionism

Fenomen, eller sociala problem, som till exempel missbrukare eller psykiskt sjuka är något som samhället tar för givet att de finns, men bilden av vilka de är eller vart de befinner sig är något som förändras över tid skriver Sahlin (2013).

Ett annat samhällsproblem, eller syn på det, är våldsbrottsligheten där vi har två huvudsakliga uppfattningar. Den ena gruppen upplever en ökad rädsla då denna typ av brott ökat i samhället och kräver hårdare tag omgående, medan den andra gruppen hävdar att detta endast är en skenhelig bild (ibid.). Statistik visar på att antalet polisanmälningar görs, men innebär det per automatik att faktiska brott ökar eller har kunskapen, eller tanken, om vad som är våld ökat och därför genererat till fler anmälningar?

Ytterligare en aspekt som kan bidra till ett ökat antal anmälningar är att samhällets normer, rättsväsendets praxis, har ändrats hävdar Sahlin (2013). Oavsett om våldet har ökat eller inte, så är det ett socialt problem då samhället har en uppfattning om att det inte är upp till individen att lösa. Dagens lagar och rättspraxis har satt upp åtgärder för hur våldsförbrytare ska straffas och hur samhället ska arbeta för att motsträva en framtida ökning (ibid.).

Den strikta socialkonstruktionismen kan lätt bli filosofisk och skulle kunna hamna i en ”hönan eller ägget” problematik, då den ifrågasätter om det finns någon kunskap som har företrädesrätt framför någon annan eftersom all kunskap bygger på sociala konstruktioner (ibid.). Den kontextuella konstruktionismen menar att all forskning bygger på vår förförståelse och problematiserar de svårigheter som finns i samhället utifrån det. Denna form trycker dock på att det är viktigt att hela tiden förstå att de sociala förhållanden eller problem som kan antas finnas, bygger på skäliga argument (ibid.).

Karl Marx, som har påverkat socialkonstruktionismen, hävdade att människors uppfattningar om verkligheten bygger på deras sociala position i samhället och att detta kan blottas genom att ha ett ideologikritiskt öga. Skillnaden mellan Marx tankar och socialkonstruktionismen är att socialkonstruktionismen ifrågasätter möjligheten att kunna granska de föreställningar vi har på ett objektivt sätt, skriver Sahlin (2013). Undersökningar som gjorts visar på att personer som inte tidigare träffat varandra och delas upp i två grupper i stor utställning föredrar personerna i den egna gruppen. Detta på grund av den enkla anledningen att de just tillhör samma grupp. Den här typen av undersökningar visar på hur stark den värdeuttryckande funktionen är, men även att grupptillhörighet och fördomar mot de som inte tillhör den egna gruppen är starkt betingat i oss (Ekehammar, 2012).

Det som kan sägas om sociala problem utifrån ett socialkonstruktionistiskt perspektiv är att det inte är självklart hur det ska tolkas eller definieras. Våld i nära relationer eller barnaga har genom tiderna setts, och kan fortfarande beskrivas, olika. Alltifrån att det är ett brott eller uppfostran, kvinnoförtryck eller hedersrelaterat. Det blir dock tydligt är att det är just ett socialt problem vi pratar om, då vi

upprättat lagar och regler kring hur det dels ska vara och dels hur det icke normativa beteendet ska straffas eller behandlas (ibid.).

Missförhållanden som fått stor uppmärksamhet i medier är något som forskare inom socialkonstruktionismen tittat på. Dels för att se hur mycket den stora uppmärksamheten bidrar till nya sanningar och dels för att se hur mycket det påverkar de institutionella instanserna. Det som visat sig är att när nya problemområden blir uppmärksammade, som till exempel hedersrelaterat våld eller självska debeteende, öppnas nya organisationer för att kunna bidra med sin kunskap och expertis om området (ibid.). Med nya sätt att se på problem som kanske funnits i samhället innan, öppnas det inte bara upp för nya sätt att behandla problemet, det öppnar även upp för ett större tolkningsutrymme. En person som lider av missbruk kan istället säga att den självmedicinerar, en person som vänder sig till socialtjänsten för att den har brist på pengar kan bli nekad hjälp då det kan anses att problemet egentligen är dålig hushållning (ibid.).

Vi kan kanske alla vara överens om att människan är en komplex varelse, och att vårt handlande och tänkande inte är svart eller vitt. Jag skulle hävda att det är en bra egenskap att kunna ha två tankar i huvudet samtidigt, men i slutändan behöver vi bestämma oss om vi anser att något är ett problem eller inte, och då också hur vi ska hantera det. Hur vi ser på ett problem ger också svar på hur problemet uppkommit samt hur det ska lösas, skriver Sahlin (2013).

En tydlig teori inom det socialkonstruktionistiska perspektivet är genus. Hacking (2005) anser att det är oundvikligt att se genus som socialt konturerade då alla individer är formade utifrån historiska och rådande normer. Ser vi till moderskap respektive faderskap som är starkt förknippat med manligt och kvinnligt, kan skillnader ses utifrån sociala konstruktioner gällande genus. Bekkengen (2011) beskriver bilden av mamman som den som ger omsorg, tröst och lugn medan pappan är starkt kopplad till lek och bus. Barnet kan inte leva utan omsorg och omvårdnad, och då pappor ses ta större plats vid spontanitet och aktivitet, blir det naturligt att se mammor som den huvudsakliga omsorgsgivaren. Vidare hävdar Bekkengen (2011) att undersökningar visar på att mamman förväntas anpassa sitt liv och sina val kring barnets behov, medan det för pappan är valfritt hur mycket han vill anpassa sig. I Sverige har vi idag en föräldraförsäkring som från start är uppdelad 50/50 mellan de båda föräldrarna. Men medan kvinnan, mamman, har konstruerats utifrån att vara den primära omsorgsgivaren som anpassar sitt liv efter barnet, är det inte lika naturligt eller accepterat för henne att prioritera annat som t.ex. karriär. Faderskapet och alltså maskuliniteten blir inte lika hårt påverkat oavsett om pappan väljer att vara hemma med barnet eller fortsätta arbeta (ibid.).

3:2:1 Analysredskap

För att analysera mitt empiriska material har jag valt att använda mig av *anknytningsteorin* samt den *socialkonstruktionistiska* teorin som verktyg. Detta gör jag genom att bland annat analysera hur rätten ser på rollen som mamma och pappa. Vidare kommer jag även lägga vikt vid hur omsorg och anknytning lyfts i målen.

4 Metod

I detta avsnitt kommer jag redogöra för hur jag gått tillväga i mitt uppsatsarbete. Jag kommer motivera mina val av såväl material, metod, analys och varför jag valt att inte ta med domarna jag tittat på som bilagor.

4:1 Arbetssätt - Kvalitativ studie med ett induktivt angreppssätt

Då jag inte hade en klar bild men ändå en nyfikenhet på vad orsakerna kunde vara, valde jag att göra en kvalitativ undersökning med ett induktivt angreppssätt. Detta gör att jag utifrån mitt material kan dra generella slutsatser vilket i sin tur hjälper mig att få fram passande teorier (Bryman, 2018). En kvalitativ studie går i huvudsak ut på att analysera ord och då jag valt att studera domar från förvaltningsrätten är just den metoden mer passande än en kvantitativ studie som i hög grad lutar sig mot siffror och statistik (ibid.).

Det första som görs i en kvalitativ studie är att ta fram öppna forskningsfrågor. Det innebär att det finns en tanke eller nyfikenhet om något specifikt, utan att för den saken skall ha en tydlig frågeställning. Utefter detta väljs relevanta platser, dokument eller personer ut för att sedan samla in väsentliga data som analyseras (ibid.).

När det kommer till materialval vid sin datainsamling hävdar Scott (1990) att det främst är viktigt att titta på fyra olika kriterier (Bryman, 2018). *Autenticitet*, är materialet äkta? Då mitt material är skickat direkt från förvaltningsrätten kan man utgå från att detta stämmer in väl. *Trovärdighet*, är materialet korrekt och utan förvrängningar? Även här skulle jag säga att mitt material stämmer in bra. Det skulle kunna finnas en lite risk att något förvrängts, men jag anser det högst otroligt då dokumenten granskas av såväl rättsväsende som privatpersoner. *Representativitet*, är materialet likadant som material från liknande ställen? Samtliga domar jag tittat på har en liknande disposition, men då jag endast tittat på domar från en förvaltningsrätt kan jag inte med säkerhet säga att övriga förvaltningsrätten har samma utformning på sina domar. *Meningsfullhet*, är materialet tydligt och begripligt. Jag upplever materialet som det, med undantag från att det ibland skulle kunna upplevas som lite otydligt gällande vem som säger vad i domarna. I vissa stycken skriver rätten något som nämnden kommit fram till, på ett sätt som skulle kunna tolkas som att det kommer från rätten.

4:2 Empiriskt material

Som första steg kontaktade jag förvaltningsrätten för att få tillgång till de domar jag var intresserad av att titta på. Eftersom förvaltningsrätten inte hade möjlighet att söka fram specifikt innehåll i domarna, fick jag leta fram de domar som avsåg LVU § 1 och § 2 då det var just dessa jag ville titta på.

Efter att jag gått igenom samtliga domar hade jag totalt 57 stycken från 2021 som avsåg just upphörande av vård av unga med stöd av 1 och 2 §§ LVU. Dessa fick jag sen skickat till mig och min förhandsgranskning kunde börja.

Det blev tydligt att bristande omsorg fanns med i en hög utstreckning som orsak till omhändertagandet, och jag valde därför att ha just dessa 37 domar som empiriskt material.

4:3 Tematisk analys

Jag har valt att utföra en tematisk analys av de domar jag tagit ut. Detta då denna typ av analys kan ge mig en förståelse för vad som ligger till grund för de beslut som förvaltningsrätten tagit, utan att ha en klar teori att luta mig mot.

Braun och Clarke (2006) hävdar att många forskare har svårt att erkänna den tematiska analysen som en riktig analysmetod då den inte har lika strikta ramar kring exakt hur den ska gå till. Å andra sidan är det trots det många som använder sig av analysmetoden men då väljer att kalla det något annat (ibid.). Huvudsakliga syftet med en tematisk analys är att hitta teman och mönster i sitt kvalitativa material, och det är av den anledningen jag fann den passande för mitt arbete.

En tematisk analys har inte ett rakt arbetssätt utan man går fram och tillbaka och bearbetar sitt material på liknande sätt flertalet gånger (Braun & Clarke, 2006). Det första som görs i en tematisk analys ska göra är att läsa igenom sitt material både en och två gånger för att lära känna det. En första inblick i målen fick jag redan på förvaltningsrätten när jag letade efter domar som avsåg LVU § 1 och § 2. Mitt riktiga bearbetande av materialet började dock först när jag kommit hem och kunde skriva ut samtliga domar och markera den främsta orsaken till att barnet/barnen blivit placerade med stöd av LVU. Detta gjorde jag för att få ett första intryck och en överskådlig bild av vad domarna kunde handla om, både gällande orsak till vård men också vad förvaltningsrätten sa.

Steg två är att koda texten för att hitta intressanta aspekter i sitt material (ibid.). Detta var något jag gjorde tidigt i arbetet och hittade då främst två intressanta faktorer som stack ut i mitt material. Men jag valde även att lite senare i mitt arbete ta hjälp av programmet Nvivo för att få en bättre inblick än jag fick genom att bläddra bland markerad text på papper. I en kvalitativ tematisk analys, hävdar Braun och Clarke (2006) att det finns en risk att de små detaljerna försvinner i mängden av ett stort material. Då syftet var att hitta ett mönster i mitt material och inte få fatt i exakta procentuella svar som i en kvantitativ studie var detta något jag hade overseende med.

Steg tre är att ta fram teman i det kodade materialet. Även här hade jag hjälp av Nvivo då samtliga koder låg samlade på ett ställe och inte utspritt. Jag gjorde även, likt Braun och Clark (2006), en tankekarta, för att göra det hela än mer tydligt för mig att se vilka teman jag kunde hitta under de olika koderna. Jag upptäckte att många av de koder jag hittat gick ihop i varandra och kunde därför sammansätta många av dem. Det här är den del av arbetet i steg fyra som Braun och Clark (2006) tar upp och det visar på det dem syftade till när de sa att man går fram och tillbaka i sitt material. Det ska

läsas, tolkas, läsas igen och återigen tolkas. Min slutgiltiga tankekarta gav mig totalt tre teman utifrån de 20 koder jag hittat.

Steg fem i analysens är att namnge de teman man hittat (ibid.). Det här skulle jag säga att jag mer eller mindre gjorde redan under steg två då jag upplevde det tydligt vilka huvudsakliga aspekter förvaltningsrätten tittade på redan under den delen av analysen. Det jag gjorde sedan var att finslipa namnen på mina teman och kom fram till *bristande insikt*, *bristande omsorg kvarstår*, *positiva aspekter lyfts*. Det sjätte och sista steget i den tematiska analysen är att presentera de fynd du hittat, detta kommer visas under avsnittet resultat.

4:4 Validitet, Reliabilitet och Generaliserbarhet

Validitet handlar ofta om att mäta något vilket inte är relevant i kvalitativa undersökningar, men med en anpassning till den metoden används termen validitet för att visa på att man mäter/undersöker det man säger att man undersöker. Reliabilitet står för att undersökningen är pålitlig och att andra ska kunna kontrollera det material som använts, men även att en tydlig redogörelse för hur arbetet gått till finns (Bryman, 2018). I min undersökning, utifrån mitt syfte, tog jag fram en mer exakt frågeställning och teori utifrån det material jag hade, vilket innebär att validiteten bör vara hög. Detta angreppssätt

kallas induktivt och är vanligt förekommande i kvalitativ forskning hävdar Bryman (2018). Det som skiljer sig mellan ett deduktivt angreppssätt mot ett induktivt är att vid ett deduktivt angreppssätt finns en klar teori att arbeta utifrån, medan vid ett induktivt angreppssätt så är teorin istället resultatet (ibid.). Då samtliga mina domar är offentliga handlingar som kan begäras ut, i kombination med min redogörelse för mitt tillvägagångssätt, gör att reliabiliteten i min undersökning kan anses vara god.

Vid en kvalitativ undersökning hävdar många forskare att det är svårt att med generalisering (ibid.). Detta då undersökningen ofta går ut på att studera ett fåtal personer, dokument eller liknande. Vidare ligger ofta forskarens egna tankar och prioriteringar kring vad som är viktigt eller intressant till grund för undersökningen. Så är även fallet i denna undersökning. Trots att en liknande studie skulle kunna göras med samma eller liknande domar från en annan rätt, finns det en möjlighet att personen som utför den finner andra aspekter intressanta.

4:5 Etiska överväganden

Då mitt material består av domar från förvaltningsrätten är detta något som alla kan beställa ut då de är offentliga handlingar. Trots att det är vad rätten säger som är relevant i min studie, förekommer ändå ofta namn på både berörda barn och vårdnadshavare i domarna och Bryman (2018) tar upp just anonymitetsaspekten som extra viktig när det kommer till att göra undersökningar där barn finns med.

Vetenskapsrådet (2017) säger att det finns krav på att informera de personer som deltar i undersökningen - vad det innebär och att de när som helst kan avbryta deltagandet. Då mitt empiriska material består av offentliga handlingar och alltså redan finns att hämta ut, finns det undantag från denna regel (ibid.). Det är dock fortfarande viktigt att ha deltagarnas välmående i åtanke. Då familjeförhållanden i dessa fall ofta kan beskrivas som problematiska, är mitt val att anonymisera deltagarna väl motiverat och jag kommer därför inte ha med några namn med i de citat jag har med i undersökningen.

Vidare har jag valt att spara samtliga domar jag använt mig av i en mapp, som kan efterfrågas om så önskas, vilka kommer strimlas efter examination. Detta gör att jag även kan utesluta vilken förvaltningsrätt jag tagit ut domarna från, då detta framkommer i dokumenten, och bidrar till ökad anonymitet för berörda parter. Detta har jag valt att göra på grund av att det råder konfidentialitetskrav, vilket innebär att de personer som är med i undersökningen ska ges största konfidentialitet. Vetenskapsrådets föreskrifter säger även att det material som kan avidentifiera berörda parter ska förvaras på ett sätt så ingen annan kan komma åt det. Jag har därför allt material samlat i en mapp i hemmet som bara tas fram när jag arbetar med det.

5 Resultat

I det här avsnittet kommer jag presentera mitt resultat. Jag har delat upp avsnittet utifrån mina sammanslagna koder samt de tre teman jag hittat i mitt empiriska material. Samtliga är representativa för mina frågeställningar *Hur motiveras att vården fortfarande är nödvändig när det rör bristande omsorg?* och *Hur lyfts positiva förändringar?*

Citaten jag har valt för att visa hur mina teman uppkommit, kommer vara ordagranna bortsett från den anonymiserade aspekten där jag valt att endas skriva barnet/barnen och mamman/pappan istället för namn. Vidare kommer jag även ge en kortare beskrivning av vad domarna handlar om. Detta för att få en ökad förståelse för förvaltningsrättens resonemang vilket blir lättare med kontext.

5:1 Bristande omsorg kvarstår

I mitt empiriska material blev det tydligt att förvaltningsrätten ofta ansåg att vårdbehovet fortfarande finns kvar då den bristande omsorgsförmågan inte kunnat anses vara förändrad, alternativt inte förändrad till den grad som krävs för att barnet kan flytta hem igen. Precis som Ponnert (2018) hävdar, finns många orsaker till att det kan anses finnas bristande omsorgsförmåga hos föräldrarna och att just brister i hemmiljön är den vanligaste orsaken till att barn behöver LVU-vård. I detta avsnitt presenteras, utifrån de koder som hittats, olika förklaringar till att den bristande omsorgsförmågan fortfarande finns kvar.

5:1:1 Oron har förstärkts

I det första citatet anser förvaltningsrätten att mamman fortfarande är i behov av stöd i sin föräldraroll samt att nya orosmoment har uppdagats under vårdtiden.

Mamman har enligt utredningen redan under jourhemsplaceringen tillsammans med barnen observerats ha behov av stöd avseende föräldraförmågan gällande bl.a. känslomässig tillgänglighet... Även om aktuell utredning inte fokuserar på tidigare grund för LVU i form av psykisk misshandel – som utredningen inte heller visar ska ha skett på nytt – framgår att det under vårdtidens gång funnits kvar en oro gällande omsorgsbrister hos vårdnadshavarna. De orosanmälningar som tillkommit nu i år speglar även omständigheter under föregående år och har enligt förvaltningsrättens mening med fog inneburit att oron gällande vårdnadshavarnas omsorgsbrister och risk för barnens hälsa och utveckling – vilka måhända ändrats något till sin karaktär under tidens gång – har förstärkts. (Mål nr. 27871–21)

Målet avser en familj där barnen bevittnat våld och den bristande omsorgen bland annat består av att vårdnadshavarna inte förmått skydda dem mot det.

5:1:2 Vårdnadshavare möter inte barnets behov

Även citatet nedan kommer från samma mål, där förvaltningsrätten fortsätter sin motivering till att den bristande omsorgen finns kvar då vårdnadshavarna inte kunnat påvisa att de varit förmögna att ta till sig av rekommendationer från bland annat läkare och ta hand om barnen på ett åldersadekvat sätt.

Även om detta inte har ifrågasatts av socialtjänsten kan förvaltningsrätten konstatera att vårdnadshavarna trots sådan information från läkare ändå inte utifrån vad som framkommit i utredningen visat att de förmått tillgodose pojknarnas behov av bl.a. stimulans då flera aktörer runtomkring funnit att föräldrarna behandlar barnen som yngre än de är vilket hämmar deras utveckling. (Mål nr. 27871–21)

Följande mål avser ett barn som levt under bristfälliga hemförhållanden, samt har en ADHD diagnos och har därav ett stort vårdbehov.

Förvaltningsrätten anser att mammans uttalande och agerande i ovan redovisade avseenden i betydande utsträckning talar emot hennes insikt och omsorgsförmåga, inbegripet hennes känslomässiga och verbala förhållningssätt till barnet, har förändrats på ett sådant sätt att vården kan upphöra. (Mål nr 24168–21)

Händelsen förvaltningsrätten hänvisar till ovan, avser ett tillfälle när barnen sagt att denne ville ta sitt liv, och att mamman varken kontaktat vård, socialtjänst eller familjehem efter det samtalet.

5:1:3 Ej välfungerande och tillräckligt umgänge

Vidare lyfter förvaltningsrätten mammans samarbetssvårigheter som en faktor till att hon inte kan besörja sitt barn med det stöd han är i behov av. Uttalandet från förvaltningsrätten kommer utifrån att mamman haft svårt att få till umgångena med barnet då hon inte ansett sig ha tid eller haft förmåga att prioritera dem.

Om vård skulle ske på frivillig väg så innebär det att mamman kommer ha kontakter med t.ex. skolan, vården och polisen gällande barnet. Detta vore problematiskt mot bakgrund av det som framkommit i utredningen ...Utredningen visar att mammans umgänge med barnet inte har fungerat på ett tillfredställande sätt samt att umgångena endast skett i mycket begränsad omfattning sett till hur länge barnet varit omhändertagen (Mål nr. 24168–21)

Citatet nedan kommer från ett mål där pappan ansöker om avslutad vård då den ursprungliga våden dömdes utifrån att mamman varit våldsam.

Samtidigt finns det även uppgifter om att pappan inte har visat tillräcklig lyhördhet inför barnens behov. Utifrån det begränsade umgänge som har skett och uppgifterna om hur umgångena har fallit ut, går det enligt förvaltningsrättens mening inte att dra tillräckligt säkra slutsatser om pappans omsorgsförmåga och att denne nu är sådan att han kan tillgodose barnens särskilda vårdbehov. (Mål nr. 23299–21)

5:1:4 Saknas tydliga bevis på att förändringar har skett

I det nästkommande citatet resonerar förvaltningsrätten om huruvida vissa förändringar kan anses bra nog för att avsluta vården. Även detta fall avser en ensamstående pappa som separerat från mamman.

Förvaltningsrätten ifrågasätter inte pappans engagemang och starka känslor för sina barn. Rätten anser emellertid att inget av vittnena har redogjort för något förlopp som beskriver någon över tid inträffad förändring av pappans omsorgsförmåga, sådan den bedömts av domstolarna vid omhändertagande och senast under hösten oktober 2020. Deras positiva inställningar till och beskrivningar av pappan i hans föräldraroll bidrar enligt förvaltningsrättens mening inte på något avgörande sätt till det underlag som krävs för bedömning av huruvida vården kan upphöra. (Mål nr. 15086–21)

I det första målet med en ensamstående pappa, framkommer det att det är mamman till barnen som varit den våldsutövande föräldern och att pappan inte förmått skydda barnen från det. Vidare framkommer att förändringar skett i pappans liv och hemmiljö som tyder på att han går i rätt riktning. I det andra fallet har mamman ett alkoholmissbruk, samt att det uppstått konflikter mellan föräldrarna, vilket främst legat till grund för nämnden och rättsens beslut till LVU vård. Även i detta fall framkommer, från både pappa och vittnen, att förändringar skett i pappans liv men att inget tyder på att tillräckligt mycket har förändrats.

5:1:5Fortsatt umgänge med den våldsutövande föräldern

De två citaten nedan avser mål där mamman varit våldsutsatt och den bristande omsorgen till viss del avser att mammorna inte förmått skydda barnen från att bevittna det.

Att mamman hittills inte har visat på tillräcklig utveckling för att bedömas som redo att umgås med barnet på egen hand talar dock enligt förvaltningsrätten mot att mamman har avhjälp de omsorgsbrister som föranledde LVU-vården. (Mål nr. 25014–21, 25052–21)

Det framgår också att en av nämndens handläggare i februari 2021 har tagit emot telefonmeddelande där en person som utger sig för att vara barnets pappa, bl.a. säger att han bor tillsammans med mamman. Telefonsamtalet har kommit från ett telefonnummer som är registrerat i mammans namn. Det finns således starka indikationer på att mamman och barnets pappa har fortsatt kontakt. (Mål nr. 23988–21)

I båda dessa fall resonerar förvaltningsrätten kring huruvida mammorna kan skydda barnen mot framtida våldsbevittning. I det första fallet framkommer det att mamman har av sagt sig hjälp från socialtjänsten och flyttat från det skyddade boendet. I det andra fallet finns indikationer på att mamman fortfarande har kontakt med pappan.

5:2 Bristande insikt

Ett starkt incitament för att inte låta vården upphöra är, enligt förvaltningsrätten, att vårdnadshavarna inte har insikt i problematiken. I mitt empiriska material hittade total 33 koder som visar på att förvaltningsrätten anser att vårdnadshavarna saknar insikt. Insiktsbristen kan avse olika aspekter, men oavsett om det handlar om bristande insikt gällande deras egen problematik, barnets vårdbehov eller anledning till att nämnden omhändertog barnen med stöd av LVU, så är just bristande insikt ett vanligt förekommande resonemang i domarna.

5:2:1 Saknas konkreta bevis om insikt i barnets vårdbehov

I det första citatet anser förvaltningsrätten att mamman inte på ett tydligt sätt redogjort för vad som orsakat nämndens beslut om att bereda barnet vård enligt LVU.

Förvaltningsrätten konstaterar emellertid att mamman enligt det hon själv har uppgett och det som framkommit i målet i övrigt fortfarande inte på ett konkret sätt uttrycker vari hennes insikt om barnens upplevelser och vårdbehov samt hennes egna omsorgsbrister består. – Mål nr 25014–21, 25052–21

Målet har, likt alla andra i mitt empiriska material, bristande omsorg som en orsak till LVU vård. I målet framgår att mamman, på grund av egen problematik, haft svårt att alltid vara känslomässigt närvarande samt svårigheter att ge barnen en strukturerad uppfostran. En annan aspekt i omsorgsbristen låg i att barnen bevittnat våld. Det framkommer också att vårdnadshavarna idag är separerade och att mamman är villig att ta emot familjebehandling.

5:2:2 Vårdnadshavare hävdar att vårdbehovet aldrig funnits

De två nästkommande citaten visar på att vårdnadshavarna inte alls förstår nämndens beslut gällande vård och hävdar att det inte allt funnits någon omsorgsbrist. Förvaltningsrätten går dock på nämndes linje och framför att detta tyder på bristande insikt i varför barnen behöver vård snarare än att det skulle vara tal om ett missförstånd.

Vidare anger föräldrarna att socialtjänstens utredning mot dem är falsifierade och grundas på en icke-acceptans av deras livsstil. ... Enligt förvaltningsrätten visar dessa omständigheter att pappan och mamman saknar full insikt i de omständigheter som föranlett vården enligt LVU. – Mål nr 6553-21

Samtidigt gav han emellertid starkt uttryck för att det var fel från början att överhuvudtaget omhändertaga barnen med stöd av LVU. ... För att kunna tillgodose barnen deras vårdbehov behöver pappan ha djup insikt om hur barnen påverkats av de tidigare missförhållandena och hur deras behov av känslomässig trygghet ser ut. Förvaltningsrätten bedömer att pappan inte i tillräcklig utsträckning har kunnat reflektera över vilka särskilda vårdbehov barnen har med hänsyn till deras upplevelser av det våld och känslomässiga omsorgsbrister som förekommit, eller hur han ska tillgodose dessa. – Mål nr 15086–21

Båda dessa fall visar på att förvaltningsrätten anser att det råder bristande insikt hos vårdnadshavarna då de inte håller med nämndens beslut att bereda barn vård med stöd av LVU. Det första fallet avser en familj som hävdar att det skulle handla om en "icke-acceptans" av deras livsstil. Exakt hur deras livsstil ser ut, är inget som framkommer i domen. Det som framgår av den ursprungliga utredningen är att föräldrarna bland annat skriker på sina barn samt utsätter dem för passivrökning inomhus.

Det andra fallet avser en pappa som anser att det enda fel han gjort är att kontakta sociala myndigheter. I utredningen framgår att han innan vården bodde själv med barnen då mamman, som han nu är separerad från, har alkoholproblem. Vidare framkommer även att det under tiden vårdnadshavarna bodde tillsammans uppstod konflikter och bråk.

5:2:3 Saknar insikt om eget stödbehov

Nedan angivna citat visar på hur förvaltningsrätten resonerar kring vårdnadshavares bristande insikt till egna svårigheter.

I målet framgår att mamman saknar tillräcklig insikt om sin egen problematik och de brister som finns i förmågan att ge omsorg, och hur det påverkar barnet. – Mål nr 2604-21

Enligt förvaltningsrätten saknar hon sålunda fortfarande insikt kring sitt förhållande till alkohol och hur detta påverkat barnet, vilket enligt förvaltningsrätten är oroande – Mål nr – 23807-20

Det första målet rör ett barn som blivit placerat i ett familjehem då mamman bland annat inte tagit barnet till viktiga läkarbesök. Vidare kommer det fram att barnet idag inte längre har samma läkarvårdsbehov som tidigare, men att mamman försätter visa på egna svårigheter då hon inte sköter umgängen som planerat. Det andra målet avser en mamma som vill att LVU vården om hennes barn ska avslutas, men där förvaltningsrätten ansett att mamman tidigare haft ett omfattande alkoholmissbruk och inte kunnat påvisa att hon upprätthåller en varaktig och stabil nykterhet.

5:2:4 Saknar insikt i vårdbehovet trots en positiv inställning till behandling

Citatet nedan resonerar förvaltningsrätten kring huruvida positiv inställning till stöd från socialtjänsten skulle visa på att vårdnadshavarna har insikt i problematiken.

Enligt förvaltningsrättens mening är det inte tillräckligt att föräldrarna framfört att de önskar ta emot stöd från nämnden för att de ska kunna anses ha gett uttryck för någon egentlig insikt i de aktuella omsorgsbristerna. Även den omständigheten att föräldrarna ännu inte har bestämt var barnet ska bo för de fall att vården upphör visar enligt förvaltningsrätten att de saknar insikt i och förståelse för barnets behov av struktur och en förutsägbar tillvaro. (Mål nr – 28004-20)

Målet rör en familj där vårdnadshavarna har separerat under vårdtidens gång, men har en fungerande relation. Omsorgsbristerna låg i att de inte var känslomässigt tillgängliga samt att de i inte mötte

barnet på ett åldersadekvat sätt. Förvaltningsrätten lyfter dock det faktum att föräldrarna är beredda på att ta stöd av socialtjänsten som en positiv aspekt. Resonemanget kring det tas upp under temat *positiva förändringar* här nedan.

5:3 Positiva förändringar

I detta avsnitt kommer förvaltningsrättens resonemang kring positiva aspekter i utredningen demonstreras. I mitt empiriska material fann jag 18 koder där förvaltningsrätten på något sätt lyfter positiva aspekter och visar att vårdnadshavarna även gör framsteg för att åtgärda de förhållanden som låg till grund för omhändertagandet.

5:3:1 Visar på stor ansträngning för att få vården avslutad

I detta citat, som avser samma mål som föregående tema tog upp som sista citat, beskriver förvaltningsrätten att de ser hur mycket vårdnadshavarna vill och försöker göra allt som står i deras makt för att få hem sitt barn.

Förvaltningsrätten saknar all anledning att ifrågasätta att mamman och pappan vill barnets bästa och att de har ansträngt sig till de yttersta för att åtgärda de brister som nämnden har påtalat. Emellertid bedömer domstolen att det är nödvändigt att säkerställa att barnet får möjlighet att fortsätta den positiva utvecklingen som har skett sedan vården av LVU inleddes ännu en tid. Mål nr – 28004–20

5:3:2 Samarbetsvillig

Nästkommande citat visar på hur förvaltningsrätten resonerar kring den positiva aspekten att ha en välfungerande relation till såväl socialtjänst som familjehem.

Av utredningen i aktuellt mål framgår att pappan och mamman uppvisat vissa gjort positiva förändringar vad gäller bl.a. samarbetet med socialtjänsten. Umgänget med barnen, som inledningsvis inte fungerade bra, har också utvecklats positivt. Föräldrarna har utvecklat strategier för att hjälpa barnen under umgängestillfällena, t.ex. vid avsked. I samtal med socialtjänsten resonerar pappan och mamman kring barnens bästa vad gäller t.ex. relationen till familjehemmet... Av utredningen framgår dock även att pappans och mammans umgänge och kommunikation med barnen delvis har fokuserat på barnens hemflytt och saknad efter sina föräldrar istället för t.ex. barnens vardag. – Mål nr 6553-21

Det här målet avser den familj där vårdnadshavarna hade en bild av att nämnden hade en icke-acceptans mot deras livsstil. Förvaltningsrätten anser att vårdnadshavarna har gjort flertalet positiva förändringar, men anser dock att det är viktigt att inte fokusera samtalet om en hemflytt med barnen.

5:3:3 Positiv inställning till stödinsatser

Citaten nedan kommer från ett mål där förvaltningsrätten lyfter flera positiva aspekter som kommit fram i utredningen.

Vid den muntliga förhandlingen har han också uppgivit att han sedan en tid tillbaka står i kö för att delta i familjebehandling, vilket får anses vara ett positivt steg i rätt riktning. Samtidigt gav han emellertid starkt uttryck för att det var fel från början att överhuvudtaget omhändertar barnen med stöd av LVU. ... Under den muntliga förhandlingen framgick att barnen i samråd med socialtjänsten bott hos sin pappa under en tid i samband med byte av behandlingsfamilj och att det fungerat bra. Även om detta är mycket positivt anser förvaltningsrätten att en förutsättning för att barnen på sikt ska kunna flytta hem till pappan är att han samarbetar med och tar emot nödvändiga insatser från socialtjänsten i syfte att åstadkomma den positiva förändring som detta kräver. (Mål – 15086–21)

Här lyfter förvaltningsrätten viljan till att gå i familjebehandling och att de längre umgängestillfällena har fungerat bra. Samtidigt anser de dock att det faktum att pappan hävdar att LVU vården aldrig varit nödvändig väger tungt.

5:3:4 Valfungerande umgänge

I följande citat lyfts även här fungerande umgängen som en positiv utveckling.

Slutligen kan konstateras att det är positivt att umgängen har kunnat utökas och att mamman sedan februari 2021 har umgänge med barnet självständigt och utan att socialtjänsten behöver vara med. Vidare är det positivt att mamman och pappan går i familjebehandling. Konfliktnivån dem emellan är dock fortfarande så hög att gemensam behandling inte är möjlig. (Mål nr 23807–20)

I målet har framkommit att hon är en kärleksfull mamma som vill barnet det bästa. Hon och barnet har ett starkt band och samspelet dem emellan fungerar bra i umgängessituationerna. Det är positivt att mamman har börjat studera svenska och att hon har ambitioner att studera vidare, samt att hennes sociala situation i viss mån har stabiliserats. Mamman har emellertid, enligt förvaltningsrättens bedömning, visat bristande insikt kring de förhållanden som låg till grund för beslut om vård av barnet. (Mål nr – 23988–21)

I det första exemplet resonerar förvaltningsrätten om att det är positivt att umgänget mellan mamma och barn har kunnat utöka och dessutom inte behöva vara övervakade. Vidare anser rätten det som en positiv aspekt att föräldrarna påbörjat familjebehandling. Målet avser den familj där mamman inte kunnat påvisa en längre tids nykterhet. Det andra citatet kommer från ett mål avseende bristande omsorg som bestod av våld i hemmet. Förvaltningsrätten ansåg att mamman inte var kapabel till att skydda barnet från att bevittna våldet mamman blev utsatt för.

6 Analys

Trots att det finns många orsaker till att det kan anses att vårdnadshavare har bristande omsorgsförmåga, kunde jag i mitt empiriska material urskilja bland annat två aspekter, som låg till grund för förvaltningsrättens motivering att den bristande omsorgen inte förändrats på ett sådan sätt att vården kunde upphöra. Det första är att vårdnadshavarna inte visat på att de är känslomässigt närvarande till sitt/sina barn och det andra är att vårdnadshavarna saknar insikt i vad som föranlett LVU.

Vikten av att ha en trygg anknytning för barn är enligt Wennerberg (2013) stor, och har betydelse för såväl det lilla som stora barnet. Detta då konsekvenserna för en otrygg anknytning kan visa sig långt upp i åldern genom problem med så väl relationer som kognition. Det som blir intressant med att ha med anknytningsteorin när dessa domar granskats är att det frångår de socialt konstruerade normerna, då det är en medfödd förmåga som styrs av en överlevnadsstrategi.

Utifrån det socialkonstruktionistiska perspektivet kring genus hävdar Bekkengen (2011) att moderskapet är konstruerat utifrån att vara den omsorgsgivande föräldern. Det kan därför finnas stora krav på att mamman ska kunna vara känslomässigt tillgänglig och anses ha en bristande omsorgsförmåga om så inte är fallet. Pappornas roll i barnets liv ser som tidigare nämnts inte ut på samma sätt, utan kan ha ett lättsammare förhållningssätt till föräldraskapet. Detta kan dock innebära att det blir svårare för pappor som vill vara den huvudsakliga omsorgsgivaren då den känslomässiga tillgängligheten inte förväntas av pappor i lika stor utsträckning (ibid.).

6:1 Hur motiveras att vården fortfarande är nödvändig när det rör bristande omsorg?

I mål nummer 27871–21 hävdar förvaltningsrätten att mamman är i behov av stöd i sin föräldraroll då hon inte är känslomässigt tillgänglig. Sett utifrån anknytningsteorin är det av stor vikt att ha förmåga att kunna möta sitt barns känslomässiga och fysiska behov. Saknar barnet någon att förlita sig på och knyta an till kan det resultera i konsekvenser långt upp i åldern (Wennerber, 2013). Även i mål nummer 24168–21 lyfter förvaltningsrätten det känslomässiga förhållningssättet som bristfällig och ger stöd för att den bristande omsorgsförmågan finns kvar.

Ser vi till mål nummer 15086–21 så resonerar förvaltningsrätten kring en ensamstående pappas omsorgsförmåga och kommer fram till att inget visar på att han gjort de förändringar som anses nödvändiga för avslutad vård. Detta trots att vittnen beskriver honom som en kärleksfull pappa, samt att det vid omhändertagandet främst var mammans alkoholmissbruk och konflikter kring det som låg till grund för beslutet. Dessa exempel skulle kunna förklaras utifrån ett socialkonstruktionistiskt perspektiv då den konstruerade bilden av mamman är att hon är känslomässigt kapabel och omsorgsgivande. Vidare är bilden av att pappans främsta uppgift är att stå för lek och bus, vilket bidrar

till att vittnesmålet om den kärleksfulla pappan inte blir trovärdig (Bekkengen, 2011). Det som dock är tydligt i anknytningsteorin är att en föräldra/barn relation som formats med kärlek och tillit ofta leder till att barnet lättare kan identifiera sig själv och få sunda relationer i framtiden (Hwang och Frizén, 2012). Det har alltså inget att göra med om det är mamman eller pappan som är barnets trygga punkt.

Ytterligare en aspekt som förvaltningsrätten fäster stor vikt vid är huruvida vårdnadshavarna har insikt i de orsaker som föranlett vårdnaden. I mål nummer 25014–21, 25052–21 säger förvaltningsrätten följande ”...fortfarande inte på ett konkret sätt uttrycker vari hennes insikt om barnens upplevelser...” Detta skulle kunna tolkas på liknande sätt som tidigare exempel, att mamman har det känslomässiga omsorgsansvaret och därför bör förstå hur våldet, som barnen fått bevittna, påverkat dem. Då faderskapet inte är lika styrt, utan har en mer frivillig och kravlös utgångspunkt, skulle även detta kunna förklaras utifrån ett socialkonstruktionistiskt perspektiv (ibid.). Detta då de i det första exemplet handlar om att omsorgsbristen ligger i att mamman inte lyckats skydda barnen från att bevittna våldet, snarare än att pappan bär ansvaret att inte utsätta barnen för det. I detta fall framkommer det dessutom att mamman och pappan inte längre lever tillsammans, så mamman har lyckats ta barnen från den bristande hemmiljön och på så sätt skyddar barnen.

I mål nummer 15086–21 anser pappan att det enda han gjort fel var att kontakta socialtjänsten. Detta föranleder förvaltningsrätten att anse att pappan har bristande insikt om varför barnen blivit placerade i familjehem. Som beskrivits innan har den bristande omvårdnaden främst handlat om att mamman, som han inte längre lever med, har alkoholproblem samt att det uppstått konflikter i familjen kring detta. ”...inte i tillräckligt stor utsträckning har kunnat reflektera över vilka särskilda vårdbehov barnen har med hänsyn till deras upplevelser...” Utifrån detta uttalande kan man tolka det som att förvaltningsrätten lägger över ansvaret på barnen – att barnen har ett stort vårdbehov, snarare än att pappan inte skulle vara kapabel att möta dessa behov. Även detta fall avsåg bevittnat våld som en av anledningarna till omhändertagandet, ändå ser skuld och ansvarsfrågan olika ut, samt vad den bristande insikten bottnar i. Utifrån anknytningsspektivet finns det egentligen inget som styrker att pappan skulle kunna ha den förmågan då problemet från början bottnat i mammans problematik.

6:2 Hur lyfts positiva förändringar?

I undersökningen som gjordes med främlingar som delades upp i två grupper, och där individerna i respektive grupp tenderade att föredra personerna i den egna gruppen, kan vi se det socialt konstruerade perspektivet som lutar mot grupptillhörighet och hur stor betydelse det har. I mål nummer 6553-21 lyfter förvaltningsrätten det faktum att vårdnadshavarna har ett välfungerande samarbete med såväl socialtjänst som familjehem som en positiv aspekt, och kan anses suddas ut ”vi och dem” känslan då de arbetar mot samma mål. Detta styrks ytterligare när endast önskan om att ta emot stöd från socialtjänsten, likt mål nummer 28004–20, inte anses vara bra nog trots att det skulle

kunna indikera på en önskan om förändring. Vidare lyfter förvaltningsrätten att de kan se att vårdnadshavarna gjort sitt yttersta för att åtgärda de brister som fanns.

Ytterligare ett mål som visar på liknande utfall är 15086–21 där pappan anser att det var fel från början att omhänderta barnen, men ändå står i kö för familjebehandling. Det lyfts som en positiv aspekt att han är villig att ta emot stöd, men det faktum att han inte håller med nämnden att det fanns ett vårdbehov som inte gick att tillgodose i hemmet, väger alltså tyngre. Detta trots att umgängen, som varit välfungerande, varit under längre perioder vid byte av familjehem. Även Ponnert (2018) lyfter samarbetet med socialtjänsten som en viktig del i bedömningen, och hävdar att när föräldrar visar på att de är villiga att samarbeta, anses de föranledda situationerna till vård, inte längre lika allvarliga.

Dessa företeelser skulle även kunna förklaras utifrån att de beslutsfattande personer som sitter i förvaltningsrätten är jurister och lekmän, och alltså inte likt våra grannländer har sakkunniga i beslutsfattandet (Höjer, Forkby & Liljegren, 2017). För att säkerställa att barnet får den vård som behövs lutar därför avgörandet främst på socialtjänstens utredning trots att positiva förändringar har gjorts.

6:3 Slutsatser

Det som främst lyfts som orsaker till att den bristande omsorgen finns kvar är att vårdnadshavarna inte visar på att de kan möta barnen på ett känslomässigt plan. Utifrån ett socialkonstruktionistiskt perspektiv kan dock skillnader ses i rättens bedömning mellan mammors och pappors föräldraroll. Detta genom att mammor är socialt konstruerade till att vara den primära omsorgsgivaren på ett känslomässigt plan – vilket ställer höga krav på hennes känslomässiga tillgänglighet. Medan den socialt konstruerade pappan har en mer kravlös bild – vilket också gör att pappan inte anses vara förmögen att vara känslomässigt tillgänglig i samma utsträckning.

Vidare tas även bristande insikt upp som en vanlig anledning till att vården inte upphör. Även här ses skillnader utifrån ett socialkonstruktionistiskt perspektiv. I mammors fall kan det faktum att hon inte anses förmögen att sätta sig in i de konsekvenser våldet haft på barnet väga tungt, medan de i pappors fall kan lyftas utifrån att det stora vårdbehovet hos barnen inte kan tillgodoses på grund av att han inte är förmögen att förstå att de har ett stort vårdbehov. Fokus ligger alltså mer på barnens vårdbehov än på pappans bristande insikt kring hur våldet påverkat barnen, till skillnad från fallet med mamman där hennes oförmåga att vara känslomässigt tillgänglig lyfts som bristande insikt.

De positiva aspekterna som framkommer i domarna lutar mer mot ett ”vi och dem” tänk, där det blir tydligt att de fall där vårdnadshavarna som har välfungerande samarbete med socialtjänst lyfts som starkt positiva aspekter, medan endast en önskan om stöd, som visserligen ses som positivt, inte väger lika tungt.

7 Diskussion

I detta avsnitt kommer jag diskutera utifrån kunskapsläget idag gällande barnavårdsärenden på både en nationell och ett internationellt plan. Vidare kommer jag även lyfta frågor och funderingar som väckts och som bidragit till hypotetiska, eller kanske framtida, förändringar i den svenska barnavårdsutredningen och rättsväsendet.

7:1 Kunskapsläget idag

Det som blir tydligt i mitt resultat är att förvaltningsrätten lägger stor vikt vid den känslomässiga tillgänglighet vårdnadshavarna har till sina barn, både när det kommer till att den bristande omsorgsförmågan finns kvar samt när de lyfter positiva aspekter. Anknytning är något som sker redan från start mellan barn och den primära anknytningspersonen (Wennerberg, 2013) och det skulle kunna anses ha som störst betydelse under de första levnadsåren. Trots det har undersökningar visat att de barn i Sverige som blir placerade utanför hemmet ofta är i tonåren (Thoburn, 2007.). Ser vi på antal placerade barn inom åldersspannet 0-6 år i Danmark är det en högre andel än i Sverige. Detta skulle kunna indikera på att Sverige i större utsträckning lutar sig mot en frivillighet och stöd i hemmet än att placera unga barn från sina vårdnadshavare. Det som dock blir paradoxalt med det är att ca 80 % av de placerade barnen i Danmark har beslutats vård på frivillig grund. Även Norge har, likt Sverige, en hög andel äldre barn som är placerade utanför hemmet. Det som skiljer sig åt är dock att Norge har en lägre andel frivilliga placeringar (ibid.).

Något jag upplever som intressant, då det kan ses som något motsägelsefullt, är att Sverige har ett lågt antal placerade barn trots att Sverige, till skillnad från England, även inkluderar barn som begår brott eller har ett destruktivt beteende i LVU (ibid.). Även Finland inkluderar barn som på grund av eget beteende behöver vård utanför hemmet, men skiljer sig mot Sverige då de har ett högt antal placerade barn utanför hemmet. Det har även visat sig att barns välmående i Finland är högre jämfört med Sverige (Gilbert, 2012).

Ponnert (2017) har i en undersökning intervjuat socialsekreterare kring deras upplevelser kring att gå upp i rätten gällande LVU mål. Det visar sig då att många socialsekreterare väntar in i det sista med att ansöka om LVU tills de har tillräckligt starka rättsliga bevis. Detta eftersom det saknas sakkunniga i barnavårdsärenden i den svenska förvaltningsrätten, och beslutet fattas av lekmän och jurister. Det här skulle alltså kunna vara en av anledningarna till att barnen som blir placerade enligt LVU i Sverige generellt sett är äldre och färre än andra nordiska länder.

Sverige lutar sig, som nämnt innan mot en stark frivillighetsprincip, men i vissa fall erkänns inte medgivandet till vård som trovärdig. Orsaker till att medgivandet kan ses som icke trovärdigt är bland annat att medgivandet misstänks återkallas, eller om vårdplanen endas delvis är godtagen av vårdnadshavarna. Denna aspekt är något Leviner (2017) lyfter som problematiskt, då det inte alltid är så att vårdnadshavare är i stånd till att ta ställning i så avgörande beslut som dessa. Hon lyfter aspekter

som psykisk ohälsa eller utvecklingsstörning som kan göra det svårt för vårdnadshavare att förstå eller ta ställning till vad nämnden föreslår (ibid.). Jag tänker även att känslan av intrång i den privata sfären, som familjen är, kan bidra till att vårdnadshavare agerar i affekt och försöker återta någon form av kontroll på situationen.

Sett till faktorer som ålder, frivillighet, och med vetskap om att Sverige är det enda land i Norden som inte har med sakkunniga i beslutsfattandet i rätten, får mig att fundera på om det låga antal placerade barn främst lutar sig mot en okunskap kring vad bristande omsorg är samt vilka konsekvenser det kan ha för ett barn. Då äldre barns åsikter ska lyftas och i större utsträckning ligga till grund för beslutsfattandet i mål gällande vård, kan såväl nämnd som rätt luta sig mer mot deras önskan (36 § LVU), än mot kunskapen det kräver.

7:2 Reflektioner kring framtiden

Höjer, Forkby & Liljegren (2017) lyfter frågan om rättssäkerhet i barnavarsärenden i Sverige. Anledningen till att våra nordiska grannländer har frångått det stora lekmannainflytandet är just för att det inte anses rättssäkert, medan nämndemännen i Sverige trycker på att det är av stor vikt att lekmannainflytandet finns kvar (ibid.). Detta är även något Ponnert (2017) lyfter i sin undersökning om socialsekreterares känsla kring att gå upp i rätten när det rör sig om LVU ärenden. Å ena sidan lyftes en positiv inställning till att det är andra myndigheter som gör den slutgiltiga bedömningen om vård ska inledas, men å andra sidan lyfts även osäkerheten kring den grundna kunskapen om barnavård som det beslutsfattande organet besitter.

Ser vi till de övriga nordiska länderna, anser jag att det är något även Sverige bör eftersträva och gå mot. Samtliga grannländer har sakkunnig på beslutsfattande positioner, vilket jag anser krävas för att kunna göra ett rättssäkert utlåtande. De intervjupersoner som deltagit i Ponnerts undersökning, lyfter just argumentet att det kan upplevas något godtyckligt i mål gällande LVU, vilket jag tänker lätt blir fallet när rätt kunskaper inte finns på plats. Hur ska en trovärdig ”second opinion” kunna ges på socialtjänstens utredning utan att vara expert på området?

Referenslista

- Bekkenen, L. (2011). Kärnfamiljen som social praktik: Om stabilitet och förändring i strukturer och diskurser. I Bergman, H., Eriksson, M & Klinth, R. (Red), *Föräldraskapets politik: från 1900-2000-tal.* (s.245-272). Natur & Kultur
- Bergenlöv, E. (2009). *Drabbade barn: aga och barnmisshandel i Sverige från reformationen till nutid.* Nordic Academic Press.
- Bergman, H., Eriksson, M. & Klinth, R. (2011). Föräldraskapets omvandlingar och styrningens omvandlingar. I Bergman, H., Eriksson, M. & Klinth, R. (Red.), *Föräldraskapets politik: från 1900- till 2000-tal.* (s. 7-26). Dialogos Förlag.
- Bergman, H. (2011). Äktenskap förgår men föräldraskap består: Staten och skilsmässobarnen vid 1900-talets mitt. I Bergman, H., Eriksson, M. & Klinth, R. (Red.), *Föräldraskapets politik: från 1900- till 2000-tal.* (s. 85-108). Dialogos Förlag.
- Barun, V. & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative research in psychology.* (3), 77-101. 10.1191/1478088706qp063oa
- Bryman, A., (2018). *Samhällsvetenskapliga metoder.* (3 uppl.). Liber
- Ekehammar, B. (2012). Socialpsykologi – Människan som samhällsvarelse. I Hwang, P., Lundberg, I. & Smedler, A. (Red.), *Grunderna i vår tids psykologi.* (s.273-323). Natur & Kultur.
- Eriksson, M. (2011). När våldsverkligheten tränger sig på: Direkt och indirekt styrning av separerade föräldrar. I Bergman, H., Eriksson, M. & Klinth, R. (Red.), *Föräldraskapets politik: från 1900- till 2000-tal.* (s. 109-128). Dialogos Förlag.
- Forsberg, E., Fält, E. (2022, 13 februari). Demonstration i Göteborg: Vi vill ha våra barn. *Aftonbladet.* <http://www.aftonblade.se/nyheter/aRrnVX2/goteborg-demonstration-mot-socialtjansten?msclkid=212133cdc21b11ecbf7116bef739eca2>

- Gilbert, N. (2012, mars) A comparative study of child welfare systems: Abstract orientations and concrete results. *Children and youth services review*. (34), 481-596.
<https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2011.10.014>
- Granlund, J., (2022, 9 februari). Myndighet varnar för kampanjen mot Sverige: Kan leda till våld. *Aftonbladet*. <http://www.aftonbladet.se/nyheter/a/JxwGq4/myndighet-varnar-for-natkampanjen-mot-sverige>
- Hacking, I., (2005). *Social konstruktion av vad?* Bokförlaget Thales.
- Hwang, P., Frizén, A. (2012). Utvecklingspsykologi. I Hwang, P., Lundberg, I. & Smedler, A. (Red.), *Grunderna i vår tids psykologi*. (s.163-187). Natur & Kultur.
- Höjer, S. Forkby, T. & Liljegren, A. (2017) Förtroendevaldas inflytande över LVU-besluten. I *Tvångsvård av barn och unga: rättigheter, utmaningar och gränzoner*. (s. 82-102). Wolters Kluwer.
- Köhler, M., Lucas, S. (2014). Barnuppfostran utan våld: en rättighet för varje barn. *Läkartidningen*, 111(46), <https://lakartidningen.se/klinik-och-vetenskap-1/artiklar-1/klinisk-oversikt/2014/11/barnuppfostran-utan-vald-en-rattighet-for-varje-barn/>
- Levin, C. (2017). *Det sociala ansvarets organisering: social barnavård mellan byråkrati och solidaritet*. Studentlitteratur.
- Lundén, K. (2010). *Att identifiera omsorgssvikt hos förskolebarn: Vad kan vi lära av forskningen?*. https://www.allmannabarnh.cdn.triggerfish.cloud/uploads/2013/11/Att_identifiera_omsorgssvikt.pdf
- Lundström, T. (2017). Från sedlig försummelse till brister i omsorgen, och barnavårdslagstiftningens historia. I Leviner, P. & Lundström, T. (Red.), *Tvångsvård av barn och unga: rättigheter, utmaningar och gränzoner*. (s. 43-54). Wolters Kluwer.
- Motion 2021/22:4509. *Barnets bästa när vård enligt LVU upphör – lex lilla hjärtat*
- Ponnert, L. (2018). Utredningar som leder till förslag om tvångsvård. I Ponnert, L. (Red.), *Utredningsarbete i den sociala barnavården*. (s.111-134). (2 uppl.). Gleerups Utbildning AB.

Ponnert, L. (2017). LVU-utredningen – En barnavårdsutredning som andra och samtidigt en specifik utredningspraktik. I Leviner, P. & Lundström, T. (Red.), *Tvångsvård av barn och unga: rättigheter, utmaningar och gränzoner*. (s. 174-195). Wolters Kluwer.

Prop. 1924:150. *Med förslag till lag om samhällets barnavård m.m.*

Rutter, M., O'Connor, T. (2014, 16 maj). Are there biological programming effects for psychological development? Findings from a study of Romanian adoptees. *Developmental psychology*, (40), 81-94.

https://www.researchgate.net/publication/8938874_Are_There_Biological_Programming_Effects_for_Psychological_Development_Findings_From_a_Study_of_Romanian_Adoptees

Sahlin, I. (2013). Sociala problem som verklighetskonstruktioner. I Meeuwisse, A. & Swärd, H. (Red.), *Perspektiv på sociala problem*. (s.129-149). (2 uppl.). Natur och Kultur.

Sandström, G. (2012). *Ready, willing and able: The Divorce Transition in Sweden 1915-1974*. [Doktorsavhandling, Umeå universitet]. Umeå Universitet. DiVA. umu.diva-portal.org/smash/get/diva2:558807/FULLTEXT01.pdf

SFS 1949:381. *Föräldrabalk*.

SFS 1990:52. *Lag med särskilda bestämmelser om vård av unga*

SFS 2001:453. *Socialtjänstlag*.

Socialstyrelsen. (2020). LVU: Handbok för socialtjänsten. [Socialstyrelsen.se](http://socialstyrelsen.se).
LVU-handbok för socialtjänsten (socialstyrelsen.se)

SOU 2015:71 *Barn och ungas rätt vid tvångsvård: Förslag till ny LVU*

Svensson, G. (2012). *Högsta förvaltningsdomstolen och tvångsvården: om betydelsen i rättssäkerhetshänseende av domstolens domar angående LVU och LVM*. Norstedts Juridik AB.

Thoburn, J. (2007). *Globalisation and child welfare: some lessons from a cross-national study of children in out-of-home care*.

<https://www.researchgate.net/publication/265357214> Globalisation and Child Welfare Some Lessons from a Cross-National Study of Children in Out-of-Home Care

Vetenskapsrådet. (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk – samhällsvetenskaplig forskning*. <https://www.vr.se/analys/rapporter/vara-rapporter/2002-01-08-forskningsetiska-principer-inom-humanistisk-samhallsvetenskaplig-forskning.html>

Wenneberg, S. (2001). *Socialkonstruktionism: positioner, problem och perspektiv*. Liber.

Wennerberg, T. (2013). *Själv och tillsammans: Om anknytning och identitet i relationer*. Natur & Kultur.